

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Քաղաքային ընտրությունները Երևանում

Այն հանգամանքը, որ քաղաքային կանոնադրութեան համաձայն ընտրութիւնների մէջ ձայն ունենալու համար անհրաժեշտ է ունենալ որոշ չափով քաղաքին տուրք տուող կալուածք կամ առևտրական ձեռնարկութիւն, չառ շատերին զրկել է ձայնի իրաւունքից: Ժողովուրդի անաղին մեծամասնութիւնը միանգամայն զուրկ է թէ սեփականութիւնից և թէ առևտրական ձեռնարկութիւնից, այդ պատճառով նա չունի ցենզ, չունի նաև ձայնի իրաւունք, այն ինչ նրա կարիքները, նրա պահանջը դէպի քաղաքի բարեկարգ վիճակը աւելի մեծ են: Նա, զուրկ լինելով ընտանեկան կամ ապրուստի յարմարութիւններից, աւելի պահանջներ ունի քաղաքի այս կամ այն հարցում այդ պահանջներին այսպէս կամ այնպէս դոճացում տալու մէջ, մինչդեռ այդ ցենզի չնորհիւ քաղաքային ինքնավարութեան մէջ ձայնի իրաւունք ունենում է միայն հարուստ, արտօնեալ դասակարգը, որն ունենալով մեծամասնութեան շահերից միանգամայն տարբեր սեփական շահեր, հէնց այդ կողմն էլ ծուռ է ամբողջ խնդիրը, անտես առնելով մեծամասնութեան պահանջներն ու կարիքները,

Երևանը ունի մօտ 30,000 բնակիչ կամ ոչ պակաս 5000 տնից, հետևապէս, եթէ չը լինէր ցենզական սահմանափակումն, քաղաքային ընտրութիւնների մէջ ձայն կունենային 5000 ընտրողներ: Մինչդեռ ցենզ ունեցողների թիւը ընդամենը հաշոււմ է 1030: Այդ 1030-ից քաղաքային տուրքը չը վճարելու պատճառով ձայնից զրկուել են 280 հոգի, մնացել է 780, ի նկատի առնելով, որ այս 780-ից մի որոշ թիւ անձինք էլ ունեն ընկերովի կալուածք կամ ձեռնարկութիւն, ուստի մասնակցութեան համար պահանջոււմ է ծախքերի և այլն դժուարութիւնների հետ կապուած ընկերական հաւատարմագիր, մի որոշ թիւ էլ բացակայում է քաղաքից և այլ նման պատճառներով Երևանի ընտրու-

թիւներին մասնակցում էին առաջին անգամ ընդամենը 340 և երկրորդ անգամ 300 ընտրողներու Եւ ինչ է դուրս գալիս, 5000 ընտանիք ունեցող քաղաքը ընտրութիւններին մասնակցում է ընդամենը մի 300 ձայնով կամ 3%, 4% կազմող մասով:

Երեւանի քաղաքային ընտրութիւնները նշանակուած էին սեպտեմբերի 22-ին և հոկտեմբերի 6-ին:

Սեպտեմբերի 22-ի ընտրութեանը մասնակցում էին 343 ընտրողներ, որոնցից 213 հայեր և 130 թուրքեր, Դրուած էին 120 տուփեր, պիտի ընտրուէին 60 իրաւասուններ և 12 կանգիղականներ, ընդամենը 72: Ամենքի համար պարզ էր այն հանգամանքը, որ եթէ առաջին ընտրութեամբ չը կարողանային պահանջուած թիւը լրացնել, պիտի դժուարութիւնների հանդիպէին: չը նայած սրան 120 քուէարկուողներից ընտրուեցին միմիայն 26, որոնցից 16 հայեր և 10 թուրքեր, 94-ը ստացան կէսից պակաս ձայներ, սրանց թւում բժիշկներ, փաստաբաններ, ճարտարապետ և ինտելիգենտ մարդիկ: Ընտրութիւնների այսպիսի հետեւանքը ցաւալի էր մանաւանդ այն տեսակէտից, որ մի անգամ պակաս քուէ ստացողը երկրորդ անգամ քուէարկուել չէր կարող: Եւ այդպէս էլ եղաւ, չը նայած հրապարակի վրայ զրուեց սենատի այն բացատրութիւնը, որով մի անգամ կէսից պակաս ձայներ ստացողը իրաւունք էր ստանում երկրորդ անգամ քուէարկուել և որով առաջնորդուեցին թիֆլիսի քաղաքային երեք ընտրողական շրջանները Այդպիսով հոկտեմբերի 6-ի լրացուցիչ ընտրութեան ժամանակ չը զրուեց առաջին անգամ պակաս քուէ ստացողների և ոչ մի տուփը Այսպէս լինելուց յետոյ հասկանալի է թէ որպիսի անունների երկրորդ անգամ պիտի մէջ գային: Այնքան արժանաւոր թեկնածուների դուրս մնալուց յետոյ շատ պարզ է պիտի հարցը կանգ առնէր արհեստական կերպով առաջ քաշած մարդկանց վրայ, ինչպէս և եղաւ:

Հոկտեմբերի 6-ի ընտրութեան ժամանակ զրուեցին մեծ մասամբ պատահական մարդկանց 38 տուփեր, մինչդեռ պէտք էր ընտրել դեռ ևս 46 հոգի: Այս անգամ մասնակցում էին 299 ընտրողներ, որոնցից 202 հայեր և 97 թուրքեր, չը նայած այդ պերճախօս թուերին՝ հայերից չընտրուեց և ոչ մէկ հոգի իսկ թուրքեր 4-ը և ռուս՝ 1-ը, 33 թէկնածուներ սեւացան: Այսպիսով երկու անգամուայ ընտրողների թիւը հասաւ ընդամենը 31-ի: Չը խօսելով մի քանի արժանաւոր հայ և թուրք ընտրուածների մասին, պէտք է կրկնենք, որ նրանցից մեծ մասը, թէ հայ և թէ թուրք, ընտրուեցին ոչ թէ իրանց անհատական ար-

ժանաւորութիւններէ չնորհիւ, այլ յայտնի նպատակներ առաջ տանելու համար, եւ զուր չէին այն մի կարգ մարդկանց ջանքերը, որոնք, միջոցի մէջ խտրութիւն չը դնելով, միմիայն մի հարցով էին հետաքրքրուում, թէ ով է ներկայ քաղաքագլխին կողմնակից, եւ զարմանալի չէ, որ քաղաքային կազմի մէջ անհրաժեշտ մարդիկ սեւանալով, նրանց տեղ ընտրուում էին աղաներ և հաջիւններ:

Երեւանի քաղաքային ինքնավարութեան 20-25 տարուայ պատմութեան մէջ վերջին 1898-1902 քառամեայ շրջանը կը մնայ որպէս մի փայլուն շրջան, որի օրօք լուծում են ստանում մի քանի կարեւոր խնդիրներ և սկիզբ է դրուում մի երկու խոշոր ձեռնարկութիւններէ:

1898 թւի ընտրութիւնները տուեցին մի բաւականին լաւ կազմ, որի մէջ տուածին անգամ տեղ էին գտնում բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդիկ, ինտելիգենտ, երիտասարդ ուժեր քաղաքի շահերին նուիրուած անձնաւորութիւններէ: Քաղաքային նոր կազմի միահամուռ դիմումներին զիջելով քաղաքագլխի պաշտօնը ստանձնեց այժմեան քաղաքագլուխ, իրաւաբան Իսահակ Մէլիք-Աղամալեանը:

Այդ օրուանից քաղաքային կազմը իր զարթեցրած հարցերով, իր շօշափած խնդիրներով, իր կենդանի ժողովներով ընդհանուր հետաքրքրութիւն առաջ բերեց ժողովրդի մէջ. խորհրդի նիստերը սկսեցին գրաւել ահագին թւով կողմնակի հետաքրքրուողներ, շատ խնդիրներ քաղաքային խորհրդում քննուելուց յետոյ անցնում էին հասարակութեան մէջ և նրա խօսակցութեան և դատողութիւնների նիւթ դառնում:

Ահա այդ օրինակելի կազմի օրօք առաջ տարուեցին մի շարք հարցեր, որոնց հետ մենք ծանօթեցրել ենք ընթերցողին մեր յօդուածներից մէկում:

Այդ կազմի գործունէութիւնը, համակրութիւն գտնելով ժողովրդի, մի որոշ մասի մէջ միեւնոյն ժամանակ վաստակեց մի մեծ թշնամի բանակ, իր գէժ գրգռելով որոշ կարգի մարդկանց:

Բազմաթիւ մարդիկ, գլխաւորապէս թուրքեր, յափշտակուած հողաբաժինների դատավարութեան պատճառով, թշնամական դիրք բռնեցին իրանց կողմնակիցներով, որոնց մէջ քիչ չէին նաեւ ազգեցիկ մարդիկ: Զրի հարցին անպայման դէմ էր մեր քաղաքի թուրք հասարակութիւնը, մինչև անգամ հարցի տաք ժամանակ նրանցից գրաւոր բողոքներ մտան խորհրդի մէջ ջրի մասին: Զրի հարցի պատճառով լարուեցին նաեւ մի շարք, նոյն-իսկ իրաւասու հայեր, որոնք ոչ մի ջանք չէին խնայում

ջութը բերել քաղաքի հաշուով, որպէս զի իրանք որպէս ւիճակ-
րաթիւինքն իրենց ձեռքը ձգէին այս կամ այն աշխատանքը:

Հասաւ ընտրութեան օրը. կարծէք ընտրողներին վրայ զբո-
ւած չը լինէր մի մեծ պարտականութիւն. թուրք ընտրողները
վճել էին ոչ մի հայի սպիտակ քուէ չը տալ. լինէին արժա-
նաւոր թէ անարժան. թուրքերի այս մտադրութեանը շատ հա-
մամիտ 50-60 հայ ընտրողներ, ձեռք ձեռքի տուած թուրք ընտ-
րողներին, մօտեցան տուփերին Երկու կողմից գլորում էին
սեւ քուէներ, մէկ կողմը քաղաքի, իսկ միւսը իր սեփական շա-
հի համար. սեւացնել, ջնջել, տապալել էին աշխատում մի-
մեանց և հետեւանքը եղաւ ուղղակի ինքնասպանութիւն. նոյն
երկույթը տեղի ունեցաւ նաեւ լրացուցիչ ընտրութեան ժա-
մանակ, ընտրուեցին 4 թուրքեր և մէկ ռուս Ահա սոյն գծում և
անմիտ քանքերը, որոնց շնորհիւ երկու ընտրութիւններում 72-ի
տեղ ընտրուեցին ընդամենը 31. 14 թուրքեր, 1 ռուս և 16
հայեր:

Այս բոլորից յետոյ միայն ժողովուրդը տեսաւ այդ մի
շարք մարդկանց տղեղ ընթացքը, ստոր ճանապարհը և թուր-
քերի հետ միասին բռնած զիրքը, հասկացաւ բանի էութիւնը,
սկսեց իր նախատինքը և վրդովմունքը շարեւ այդ մարդկանց
երեսին, իր ամբողջ զգուանքը արտայայտել, բայց որպէս ուշ էր:
Այժմ բոլորը մի հարցական դառած, զգլման ամբողջ թա-
փով մի գլուխ բացականչում են.

—Ի՞նչ արիւք մենք...

Ներկայ բաղեւում ընտրութիւնները բեկանելու համար
դրուած են մի քանի բողոքներ:

Ա—ԴՕ